

לשכת רב הקמפוס

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבועי

פרשת תזריע, תשס"ח*
מספר 750

מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

פרשת גיחזי

בפרשתנו מתוארים כמה מקרי צרעת: צרעת העור לסוגיה וצרעת הבגד. הכתוב אינו מפרט בשל מה לוקה אדם בצרעת, אך חז"ל ראו בצרעת עונש על חטאים שונים, בין השאר מפני שבפרשה הסמוכה המיטהר מן הצרעת מביא קרבן חטאת. אחד מהלוקים בצרעת במקרא הוא נערו של אלישע הנביא – גיחזי.¹ הכתוב מספר (מל"ב ה) שאלישע ריפא את נעמן שר צבא מלך ארם מצרעתו וסירב לקבל כל תגמול על זה,² אבל גיחזי רדף אחרי נעמן והצליח להוציא ממנו חפצים יקרי ערך בשליחות אלישע כביכול. אלישע גילה את מה שעשה גיחזי וראה בזה חילול ה', והטיל עליו עונש חמור: "וְצָרַעַת נַעֲמָן תִּדְבֶּק בְּךָ וּבְנֵי צָרְךָ לְעוֹלָם, וַיֵּצֵא מִלְפָּנָיו מְצָרַע פֶּשֶׁלֶג" (שם: כז). המדרש משלים את מה שנאמר במקרא:

הצרעת באה... על המחלל שם שמים. זה גיחזי שרץ אחר נעמן ליטול ממנו ממון. אלישע קידש שמו של הקב"ה שלא רצה ליטול מנעמן כלום, וגיחזי רדף אחריו, ונשבע לו לשקר ששלח אצלו שישלח לו ממון. נמצא זה מחלל שם שמים מה שקידש אלישע. אמר לו הקב"ה לגיחזי: רשע... נשבעת בשמי כדי לחללו, חייך 'מאומה' אמרת (שם: כ) ומומו אתה נוטל וצרעת נעמן תדבק בך.³

להלן אבקש להתמודד עם השאלות האלה:

(1) איך עוון זה של גיחזי הצדיק עונש כה חמור?

(2) אם גיחזי חטא, מדוע זרעו ייענש?

הצדקת העונש

חז"ל הרגישו בחוסר הפרופורציה בין החטא לעונשו והתמודדו עם בעיה זו בשני אופנים: א. העונש שהוטל על גיחזי בא כגמול לא על עברה אחת בלבד אלא על כמה חטאים חמורים שגיחזי עבר בכמה הזדמנויות. מה היו חטאים אלה?

- גיחזי השתמש בתחבולות כדי להסית לעבודה זרה (סנה' קז ע"ב): "מאי עבד? איכא דאמרי: אבן שואבת תלה לחטאת ירבעם, והעמידה בין שמים לארץ (רש"י: מגבהת מתכת בלא נגיעה, כעין אותה שלועזין קלאמניס"ה בלעז [מגנט], ועל ידי אותה אבן העמיד עגלים של ירבעם באוויר). ואיכא דאמרי: שם חקק בפייה והייתה מכרזת ואומרת 'אנכי' ולא יהיה לך".

* גיליון זה מוקדש לזכרה של הגב' הלנה שולמן (לבית פילפרויד) ע"ה. נפטרה בי"ז אדר א' תשס"ח (22/02/08).

¹ חז"ל מזהים את ארבעת המצורעים שעברו למחנה ארם (מל"ב ז) עם גיחזי ושלושת בניו (סוטה מז ע"א).

² ראו מאמרי "פרשיית נעמן" בדף שבועי לפרשת תזריע-מצורע, תשס"ד (מס' 545).

³ במדבר רבה ז, ה. יש לשים לב שלפי מדרש זה הקב"ה יזם את העונש שהוטל על גיחזי ולא אלישע.

- גיחזי היה חשוד בענייני מין, כמובא בגמרא (ברכ' י ע"ב): "קדוש הוא", אמר רבי יוסי ברבי חנינא: הוא (אלישע) קדוש, ומשרתו אינו קדוש, שנאמר (מל"ב ד: כז): 'ויגש גיחזי להַדְּפֹה'. אמר רבי יוסי ברבי חנינא: שאחזה בהוד יופיה (רש"י: בדדיה)".
- גיחזי לא כיבד את רבו כראוי, כמובא בגמרא (סנה' ק ע"א): "אמר רבי יוחנן: מפני מה נענש גיחזי - מפני שקרא לרבו בשמו, שנאמר (מל"ב ח: ה): 'ויאמר גחזי, אדני המלך זאת האשה וזה בנה אשר הִקְיָה אלישע'"⁴.
- גיחזי מנע מתלמידי חכמים לגשת לאלישע הנביא: "רבנן דחה מקמיה" (סנה' קז ע"ב).
- לפי התלמוד הירושלמי (סנה' י כט טור ב/ה"ב), "גיחזי אדם גיבור בתורה היה, אלא שהיו בו שלשה דברים: עין צרה, ופרוץ בערווה, ולא היה מודה בתחיית המתים"⁵.
- יוצא מדברי חז"ל הנ"ל שגיחזי היה רשע גמור! ואמנם חז"ל הסיקו שעונשו היה יותר חמור ממה שמתואר בספר מלכים: "ארבעה הדיוטות אין להן חלק לעולם הבא... בלעם, ודואג, ואחיתופל, וגחזי" (סנה' צ ע"א). יוצא אפוא באופן פרדוקסלי שבחיפוש אחר חטאים נוספים של גיחזי שיצדיקו את העונש הכבד שהטיל עליו אלישע, מצאו חז"ל חטאים נוספים שבשלהם נשללה ממנו אף הזכות לעולם הבא.
- ב. חז"ל מאשימים את אלישע בקפדנות יתרה. נאמר בבבלי: "לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת. לא כאלישע שדחפו לגחזי בשתי ידיים". ובהמשך: "שלשה חלאים חלה אלישע: אחד - שגירה דובים בתינוקות, ואחד - שדחפו לגחזי בשתי ידיים. ואחד - שמת בו".
- אבל אפשר ליישב בפשטות שגיחזי אמנם התחייב בעברה חמורה ביותר: חילול ה'. הרי יש שסוברים שחובת עם ישראל להורות למין האנושי את האמונה בה' ועל ידי זה לקדש שם ה'. לפי הרנ"ק⁶, תפקידו של עם ישראל לא רק לשמש דוגמה אישית, אלא חובתו להיות "מורים למין האנושי האמונה התוריית המוחלטת", וכך יתקרבו אומות העולם עוד ועוד ל"רוחני המוחלט", ואף הם יזכו לחיי עולם. יש הרואים במצוות קידוש ה' תכלית המעשה הדתי בישראל, שכל מטרתו להביא להאדרת שמו של אלוהי ישראל ברכים בכל הדרכים והמעשים האפשריים. בהלכה, קידוש ה' והיפוכו - חילול ה', הם קני המידה העיקריים לחשיבות כל המצוות והעברות שבתורה. ברוח זו כתב הרב ש"ר הירש: "ישראל אין לו ייעוד אחר אלא להכיר בא-להיו את האחד היחיד... ולהודיע על א-להים... על ידי גורלו וחיינו"⁷. אם כן, אין פלא שפסק הרמב"ם בהלכות תשובה (א, ד) בעניין דירוג העבירות:
- אף על פי שהתשובה מכפרת על הכל, ועצמו של יום הכיפורים מכפר - יש עבירות שהן מתכפרות בשעתן, ויש עבירות שאין מתכפרות אלא לאחר זמן... במה דברים אמורים? בשלא חילל את השם בשעה שעבר. אבל המחלל את השם, אף על פי שעשה תשובה והגיע יום הכיפורים, והוא עומד בתשובתו, ובאו עליו ייסורים - אינו מתכפר לו כפרה גמורה עד שימות, אלא תשובה, יום הכיפורים וייסורים - שלשתם תולים, ומיתה מכפרת.
- מדוע נענשו בני גיחזי?**
- רד"ק שואל שאלה זו ועונה עליה (מל"ב ה: כז): "מלמד שבניו ידעו בדבר". לפי רד"ק, רק בניו נענשו ולא כל צאצאיו: "ובזרעך לעולם - לא אמר בכל הבנים שיצאו ממנו עד עולם אלא באותן בנים שהיו לו שתדבק הצרעת בו ובהם לעולם שלא ירפאו ממנה". ברם אין פירוש רד"ק מתיישב עם פשוטו של מקרא.
- גם ספר הזוהר דן בשאלה זו, וזה לשונו: "אי הוא חטא בנוי אמאי ילקון, א"ל אלישע יתיר משאר נביאי חמא, חמא דלא נפיק מגחזי ברא דמעליא ועל דא לייט לכלהו"⁸. לפי הזוהר, התאפשר לאלישע לקלל את צאצאיו של גיחזי היות שחזה בנבואה שלא יצא צדיק ממנו. ספק אם יש בדברי הזוהר כדי לפתור את הבעיה.

⁴ וראו הלכות תלמוד תורה ה, ה, וכסף משנה שם.

⁵ ראו שם על מה מסתמכים חז"ל כדי לבסס קביעות אלו.

⁶ מורה נבוכי הזמן, שער ז עמ' לח, בתוך: כתבי רבי נחמן קרוכמאל, ערוכים על ידי שמעון ראבידוביץ, לונדון תשכ"א.

⁷ הרב שמשון רפאל הירש, אגרות צפון, ירושלים תשכ"ז, עמ' נה.

⁸ זוהר פרשת תזריע מב ע"א.

ד"ר אלכסנדר קליין
המחלקה למתמטיקה

הדף מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע